

BİNLERCE YILLIK BİR ALIŞKANLIK: SAKIZ ÇIĞNEMEK

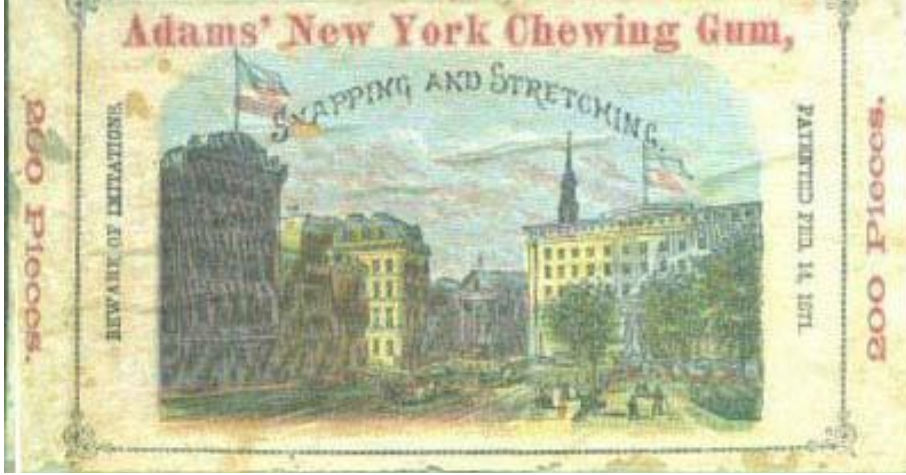
Sentetik polimerler, şeker ve meyve esansı harmanlanarak sakız yapılır. Damla sakızı ise sakız ağacından elde edilen doğal bir maddedir.

Damla sakızı

Sakız Binlerce Yıldır Çiğneniyor

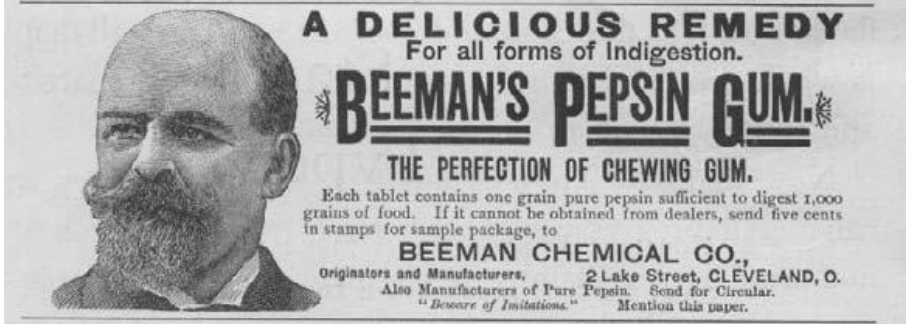
Pek çok ülkede sakız ilk kez I. Dünya Savaşı yıllarında Amerikan askerleri çiğnerken görüldü. Yeni bir icat sanılan sakızı Amerikalılar icat etmedi. Onlar sakıza şeker ve meyve aroması katıp popüler olmasını sağladı. Beş bin yıl önce Neolitik dönemden kalma bir sakızın üzerinde insan diş izleri bulundu. Sakız bir tür katrandan yapılmıştı. Bu maddelerin antiseptik olduğu biliniyor. Orta Amerika'da Aztekler, sakız ağacından elde ettikleri chicle (çikle) dedikleri sakızı çiğnerdi. Çikle, ağız ve diş temizliği için tercih edilirdi. Mezdeki veya damla sakızı ise Antik Yunan döneminde Ege kıyılarında çiğnenirdi. Sakız Adası'nda yetişen damla sakızı o bölgede ilaç, cila ve yapıştırıcı olarak da kullanıldı. Anadolu'da çam sakızı da çiğnenirdi. Amerikan yerlileri de ladin ağacı sakızı çiğnerdi. Sakız bu bölgelerde binlerce yıl kullanıldı ama yaygınlaşmadı.

T. Adams'ın ilk sakız reklamı (1871)

Sakızın Sanayi Ürünü Oluşu ve Yasaklamalar

Amerikalı J. B. Curtis, ladin ağacı sakızına 1848'de parafin ve meyve aroması katarak paketleyip sattı. T. Adams, Meksika'da yetişen çikleye portakal aroması katıp 1870'te sakız üretti, ancak aroma çabuk kayboluyordu. Çikleye, 1880'de şeker, mısır şurubu ve nane aroması katılarak iyi bir sakız yapıldı. Çikleye "pepsin" tozu katılarak hazmı kolaylaştıran bir sakız da üretildi. Sapota ağacı sakızını kullanan bir üretici sakızın dışını şekerle kapladı ve "Chiklets" adıyla satışa sundu. Çiklet çok tutulunca bazı ülkelerde tüm sakızlara "çiklet" denildi. ABD'de Wrigley firmasının, nane aromalı sakızları 1914'te dünyaca meşhur oldu. Sakızın stresi azalttığı, açlık ve susuzluk duygusunu bastırıp dikkat bozukluğunu önlediğini bildiren bazı raporlar çıktı. Bu nedenle Amerikan Ordusu'na, I. Dünya Savaşı'nda kumanya ile sakız da dağıtıldı. Bu askerler Avrupa'da fazla sakızları hediye ederdi. Bu sayede sakız sevildi ve tüm dünyada talep arttı. Wringley firması 1915'te Avustralya, 1927'de İngiltere ve 1939'da Yeni Zelanda'da fabrika kurdu. Singapur'da çevre kirliliği nedeniyle 1992'de sakız yasaklandı. ABD'li üreticilerin baskısıyla, 2004'te diş minesini onaran kalsiyum laktatlı sakızlara izin çıktı.

Hazmı kolaylaştıran “pepsin” içeren sakız reklamı (1882)

Sakızın Üretimi

Firmalar genellikle benzer ham maddelerle sakız üretir. Elastomer; esneklik sağlayan ana maddedir ve çikle gibi doğal olabilir. Genellikle stiren-butadien kauçuğu, bütül kauçuğu ya da poliizobütülen gibi sentetik kauçuklar kullanılır. Reçineler, ham maddeleri bir arada tutar. Doğal reçine ya da sentetik polivinil asetat kullanılır. Mum ve yağlar sakızı yumuşatır; bu amaçla sakıza parafin, balmumu ve sıvı bitkisel yağ katılır. Emülsifiyer maddeler; sakızın tükürkle ıslanmasını sağlayan lesitin ya da gliseril monostearattır. Dolgu maddesi kireç tozudur, ancak meyve aroması asitli ise talk pudrası tercih edilir. Üretim için sentetik plastik ya da doğal sakız 115 dereceye kadar ısıtılıp ince filtreden geçirilerek temizlenir. Pudra şekeri, mısır şurubu, aroma ve yumuşatıcılar ile karıştırılan sakız, yürüyen bantta soğutulur. Karışım levha haline getirilir ve kesilip paketlenir. Sakız draje olacaksa, draje şekli verilip soğutulur ve şekerle kaplanıp kurutulur. Dışı balmumu ile kaplanarak parlatılır.

Çiklet marka sakız reklamı (1905)

Ege Bölgesi'nde 2400 Yıldır Damla Sakızı Çiğnenir

Damla sakızı, Roma ve Osmanlı döneminde değerli bir üründü. Osmanlı sarayında popüler olan sakız, imparatorluğun diğer illerine de yayıldı. Padişahlar, Sakız Adası'na çok önem verirdi. Adadaki ürünün her yıl 25 tonu vergi olarak padişahın Sakız Emini tarafından toplanırdı. Ağız, diş ve mide sağlığı için damla sakızı doktorlarca ilaç kabul edilirdi. Yunanistan'da Selanik Üniversitesi damla sakızının yararlarını araştırdı. Damla sakızını doktor kontrolünde belirli dozlarda düzenli olarak alanların kolestrol ve tansiyonlarının düştüğü açıklandı. Atina Üniversitesi'nde 1998'de yapılan araştırmaya göre bu sakızdan elde edilen mastik yağı, antibakteriyel ve anti fungal etkilere sahip. Bu yağdan üretilen merhem bazı deri hastalıklarını tedavi ettiği açıklandı. Selanik Üniversitesi'nde 1985'te yapılan bir çalışmaya göre damla sakızı çiğnemek ağızdaki bakteri oranını %41 oranında düşürüyor. Nottingham Üniversitesi'ndeki araştırmacılar, 1998'de damla sakızının helikobakter piroliyi yok edip mide ülserini tedavi ettiğini öne sürdü. Ancak bunun aksini savunanlar da oldu. Son çalışmalara göre, ülser neden olan helikobakter piroli miktarı damla sakızında bulunan isomastikadienolik asit adlı madde ile azaltılıyor. Yunanistan, damla sakızının değerini bildiği için sakız ağaçlarını koruma altına aldı. Damla sakızı için kooperatifler ve yetiştiriciler birliği kurdu. Yunanistan halen en büyük üretici ve ihracatçı ülke.

Plastik sakızlar yerine ülkemizdeki doğal damla sakızını kullanmayı düşünmeliyiz. Damla sakızı yok olmadan ülkemizde koruma altına alınmalı.

Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü